

LÝ THUYẾT TÍNH TOÁN

BÀI 5: NGÔN NGỮ KHÔNG CHÍNH QUY

Phạm Xuân Cường
Khoa Công nghệ thông tin
cuongpx@tlu.edu.vn

1. Khái niệm
2. Bộ đề Bơm
3. Tổng kết chương 1

Khái niệm

- **Ngôn ngữ chính quy:** Ngôn ngữ được đoán nhận bởi một DFA nào đó

→ **Ngôn ngữ không chính quy** là gì?

Ví dụ: Xét các ngôn ngữ sau trên bộ chữ $\Sigma = \{0,1\}$ là **chính quy** hay **không chính quy**

$$B = \{0^n 1^n \mid n \geq 0\}$$

$$C = \{w \mid w \text{ có số ký hiệu } 0 \text{ bằng số ký hiệu } 1\}$$

$$D = \{w \mid w \text{ có số lần xuất hiện xâu con } 01 \text{ và } 10 \text{ là bằng nhau}\}$$

- **Ngôn ngữ chính quy:** Ngôn ngữ được đoán nhận bởi một DFA nào đó

→ **Ngôn ngữ không chính quy** là gì?

Ví dụ: Xét các ngôn ngữ sau trên bộ chữ $\Sigma = \{0,1\}$

$B = \{0^n 1^n \mid n \geq 0\} \rightarrow$ **Không chính quy**

$C = \{w \mid w \text{ có số ký hiệu } 0 \text{ bằng số ký hiệu } 1\} \rightarrow$ **Không chính quy**

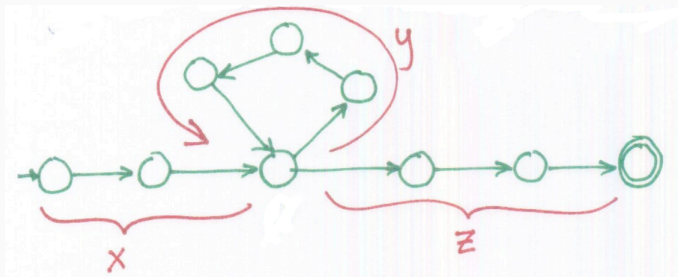
$D = \{w \mid w \text{ có số lần xuất hiện xâu con } 01 \text{ và } 10 \text{ là bằng nhau}\} \rightarrow$ **Chính quy**

→ Làm sao để chứng minh một ngôn ngữ là không chính quy?

- Hãy tưởng tượng một FSM có thể tạo ra các chuỗi rất dài
Ví dụ: Một DFA có $|Q| = 5$
Làm sao để tạo ra một chuỗi dài $\rightarrow$ Đi theo chu trình
Nếu không theo chu trình thì chuỗi dài nhất được sinh ra là bao nhiêu?
 $\rightarrow |s| \leq 5$
- Tất cả các chuỗi ≥ 5 đều phải đi theo một chu trình nào đó
  - Nếu ta có thể đi theo một chu trình **n lần** thì chuỗi được sinh ra đó sẽ nằm trong ngôn ngữ mà FSM đó đoán nhận
  - Nếu ta bỏ qua chu trình đó thì chuỗi được sinh ra vẫn sẽ nằm trong ngôn ngữ mà FSM đó đoán nhận

Ví dụ

Xét một FSM sau:

→ Tất cả các chuỗi s được sinh ra có dạng $s = xy^iz$ đều thuộc ngôn ngữ A mà máy FSM đoán nhận

Độ dài dẫn xuất

- Nếu A là ngôn ngữ chính quy và s là một xâu đủ dài thuộc A ($|s| \geq p$) thì s có thể được viết như sau: $s = xyz$
- p được gọi là **độ dài dẫn xuất** (pumping length)
- Tất cả các ngôn ngữ chính quy có một thuộc tính đặc biệt
Nếu ngôn ngữ không có thuộc tính này $\rightarrow$ Là ngôn ngữ không chính quy

Bổ đề Bơ

Bổ đề Bơm (Pumping Lemma)

Nếu A là một ngôn ngữ chính quy, thì tồn tại một số p sao cho nếu s là một chuỗi bất kỳ thuộc A có độ dài ít nhất là p , thì s có thể được chia ra làm 3 phần $s=xyz$ thỏa mãn các điều kiện sau:

1. $xy^i z \in A \forall i \geq 0$
2. $|y| > 0$
3. $|xy| \leq p$

Bổ đề Bơm

- Sử dụng bổ đề Bơm để chứng minh một ngôn ngữ A là không chính quy

Ý TƯỞNG: (Chứng minh bằng phản chứng)

- Giả sử A là chính quy
- Nó có một độ dài dẫn xuất p
- Tất cả các xâu trong A có độ dài lớn hơn p ($|s| \geq p$) có thể chia làm 3 đoạn $s = xyz$
- Chọn 1 xâu như vậy trong A
- Chia nó làm 3 đoạn xyz
- Chỉ ra rằng $xy^iz \notin A$ bằng cách
  - Xét tất cả các trường hợp mà s có thể chia thành 3 đoạn
  - Chỉ ra rằng không có trường hợp nào thỏa mãn 3 điều kiện của bổ đề Bơm

→ Mâu thuẫn, do đó kết luận A không phải là chính quy

Ví dụ 1

Cho ngôn ngữ $B = \{0^n 1^n \mid n \geq 0\}$

Hãy chứng minh ngôn ngữ B là không chính quy

Chứng minh:

- Giả sử B là chính quy $\rightarrow B$ có một độ dài dẫn xuất p
- Xâu chúng ta lựa chọn để chỉ ra phản chứng là: $s = 0^p 1^p$
- Xét các trường hợp có thể chia s thành 3 đoạn xyz
  - y nằm trong phần chuỗi 0
  - y nằm trong phần chuỗi 1
  - y nằm trong cả phần chuỗi 0 và chuỗi 1

$0^7 1^7 = 0000000 0 1111111$

Ví dụ 1

- Xét TH 1: 000011111 $\rightarrow xy^2z = 0000|000011111$
Xâu xy^2z có thuộc B hay không?

Ví dụ 1

- Xét TH 1: $0000011111 \rightarrow xy^2z = 0000|000011111$
Xâu xy^2z có thuộc B hay không? $\rightarrow xy^2z \notin B$
- Tương tự, TH 2: $0000011111 \rightarrow xy^2z = 000001111|1111 \notin B$
- TH3: $0000011111 \rightarrow xy^2z = 0000011|0011111 \notin B$
- Ngoài ra theo điều kiện 3:
  - TH1: $|xy| = |0000| = 4 \leq p = 5 \rightarrow \text{True}$
  - TH2: $|xy| = |000001111| = 9 \leq p = 5 \rightarrow \text{False}$
  - TH3: $|xy| = |0000011| = 7 \leq p = 5 \rightarrow \text{False}$
- Có các mâu thuẫn nên giả thiết là sai $\rightarrow B$ là ngôn ngữ không chính quy

- Cho ngôn ngữ $C = \{w \mid w \text{ có số ký hiệu } 0 \text{ bằng số ký hiệu } 1\}$
 $= \{ww \mid w \in \{0,1\}^*\}$
Hãy chứng minh ngôn ngữ C là không chính quy
- Bài 1.29, 1.46 - 1.49 Sách giáo trình

Tổng kết chương 1

Tổng kết chương 1

- Ngôn ngữ chính quy được đoán nhận bởi ????
- DFA $\Leftrightarrow$ NFA ????
- Biểu thức chính quy biểu diễn ????
- Thế nào là ngôn ngữ không chính quy ????

Questions?